

Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т.Г.Шевченка

**Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О.М. Лазаревського**

Кафедра історії України, археології та краєзнавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач кафедри

А.М. Острянко

(підпис)

(прізвище та ініціали)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

УКРАЇНОЗНАВСТВО

(назва навчальної дисципліни)

Освітня програма 033 Філософія

2022 – 2023 навчальний рік

Робочу програму розглянуто та схвалено на засіданні кафедри історії України, археології та краєзнавства Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Протокол № 1 від «31» серпня 2022 року

Розробники: Т. Ф. Дорохіна, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, археології та краєзнавства Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Мова навчання – українська.

Мета навчальної дисципліни

Курс «Українознавство» нормативна навчальна дисципліна підготовки бакалаврів спеціальності 033 Філософія. Планом навчальним процесу Інституту передбачено викладання дисципліни на II курсі навчання, у 3-му семестрі; кількість кредитів – 4.

Українознавство є цілісною й гармонійно та цілеспрямовано скомпонованою системою інтегративних знань про Україну й українство. Воно постає як наука цілісного пізнання (самопізнання), творення й самотворення українського народу та його етнічної території в усьому часопросторовому вимірі. За такого підходу Україна й українство – це органічні складові всесвітньої цивілізації і культури, а українознавство розвивається як системні знання не лише про Україну та українство, а й про світове співтовариство. *Українознавство – це не просто система знань, це й уроки досвіду віків: історичні, державно-політичні, соціально-економічні, етнонаціональні, міждержавні, релігійно-філософські, морально-етичні, культурно-мистецькі тощо; аналіз причин і характеру проблем сучасності; прогноз тенденцій і проектування шляхів майбутнього.* Основним підходом у розгляді українських посутніх явищ є інтегративний підхід як провідна тенденція сучасного наукового пізнання, базовими дослідницькими є системність, комплексність і сумативність, єдність логічного й історичного, національного та загальнолюдського, суспільного й особистісного, теорії та практики, навчання та виховання. Провідне місце в сучасних наукових дослідженнях з українознавства посідає соціогуманітарний пошуковий і методологічний інструментарій. Саме таких підходів і принципів потребує українознавство, адже комплексне міждисциплінарне опрацювання українознавчого матеріалу уможливорює системне бачення українства в минулому та сьогоденні. **Метою** курсу є формування історичної свідомості молоді, в якій поєднуються знання, погляди, уявлення про суспільний розвиток, усвідомлення нею нерозривного зв'язку між минулим і сучасністю, традиціями і досвідом різних поколінь українців, виховання громадянського патріотизму, відповідальності за долю своєї Батьківщини, спонукання до активної наполегливої праці в розбудові і зміцненні держави Україна. **Завданням** «Українознавства» є опанування певним інструментарієм історичної науки, вивчення студентами досвіду історичного минулого народу України, його культури, закономірностей політичних, культурних і соціально-економічних процесів, що відбувалися на її території, формування української нації, проблем і перспектив розвитку української державності, засвоїти ґрунтовні знання про Україну як цілісне та неповторне буттєво-культурне явище з усіма його розмаїтими виявами.

«Українознавство» – це надзвичайно важлива галузь гуманітарних знань, яка орієнтована: на вивчення життя української діаспори за кордоном; на становлення світогляду студентської молоді, зокрема їхнього ставлення до світу на основі українських національних цінностей, на виховання патріота, громадянина

української держави, свідомого державотворця, творчої особистості, яка співпрацюватиме зі світом на засадах кооперації, здатної реалізувати своє власне покликання та реалізувати покликання української нації. Найефективнішим засобом такого виховання є розкриття правди історії та буття людей (від роду, племені, етносу до нації) не лише фізичного, а й духовного, соціального та етнонаціонального, державно-політичного й мовно-культурного на засадах правдивої гуманістично-патріотичної науки, науково усвідомленої національної ідеї. Викладачі українознавства мають донести до студентів, а через них – і до учнів усіх типів шкіл України найцінніші надбання науки й виробництва українців та українства світу, простежувати надскладні процеси формування українства й української нації як вагомого явища розвитку людства, вміти прослідковувати всі етапи формування національної свідомості й національної ідеї українців. Майбутні викладачі українознавчих предметів повинні мати переконання, уміння й навички, які були б непохитними, обґрунтованими, достатніми для того, щоб переконати інших.

Об'єктом українознавства є Україна (країна і держава в усьому історичному часі та соціальному обширі), український етнос й українська нація, народ України як єдине ціле.

Предмет українознавства – цілісне пізнання (самопізнання), творення й самотворення української людини, нації, народу, їхньої етнічної території і держави (України) у всьому часо-просторовому вимірі, дослідження феномену українства, закономірностей, досвіду й уроків його розвитку та прояву в усіх сферах людського буття як цілого, здійснення історичного покликання. **Предмет** українознавства – це український світ у бутті та свідомості в минулому, сучасному та майбутньому; в його онтології, цивілізації і культурі, вірі, філософії та мистецтві; життєвій долі та історичній місії в системі вселюдства.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістовних модулів:

1. *Українознавство в освітньому процесі*
2. *Зміст та основні напрямки українознавства*
3. *Українознавство і розвиток національної науки, освіти, виховання*

Обсяг дисципліни

	Денна форма
Кількість кредитів ECTS	4
Кількість годин	120
лекції	22
практичні / семінарські	18
самостійна робота студента	80

Статус навчальної дисципліни: основна

Передумови для вивчення дисципліни: вивчення українознавчих дисциплін – історія України, археологія, етнографія, етнологія, географія, культурологія, демографія, політологія, соціологія та ін.

Очікувані результати навчання

На основі наукової джерельної бази, всебічного системного вивчення й висвітлення генезису України й українства, самого українознавства як наукової системи студентська молодь має отримати **знання** та **навики**: а) виявляти і досліджувати напрями, шляхи, джерела, досвід поколінь та історичні уроки становлення й розвитку української людини від роду до племені, етносу, народу, нації під впливом української природи, мови, держави, культури; б) сприяти аналізу тенденцій, закономірностей, причин та наслідків розв'язання проблем сучасності; в) сформувати питомі риси громадян; г) бути готовою до самостійного життєвого вибору шляху та перспектив майбутнього, пізнання й самопізнання, творення й самотворення особистості, схильної і спроможної бути в гармонії з іншими людьми, довкіллям, власним Я (внутрішнім світом) і поєднувати особисті інтереси з громадськими, національно-державними та загальнолюдськими; д) сприяти виробленню високих суспільних, державних, гуманістичних, духовно-культурних ідеалів, визначенню морально-етичних та естетичних критеріїв і принципів життєдіяльності людей мудрого серця та гуманного розуму (інтелекту), патріотів-професіоналів світового рівня, творців засад громадянського суспільства в національній державі. Перед викладачами курсів ставляться вимоги максимально наближати і систему знань, і методику їх викладання до завдань національно-патріотичного пізнання й самопізнання та виховання.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти (майбутні вчителі) можуть застосовувати набуті знання як у роботі в середніх загальноосвітніх закладах, так і у вищій школі при викладанні українознавчих дисциплін. Українознавчий методологічний підхід істотно сприяє засвоєнню студентами основних канонів своєї професійної майстерності, а також самоповазі та визначенню свого місця і своєї громадянської позиції, яку має займати кожен громадянин українського суспільства, привчає студентів творчо застосовувати теоретичні та практичні знання у безпосередній професійній діяльності.

Після вивчення курсу українознавства студенти повинні **засвоїти** такі принципи положення: українознавство – система наукових інтегративних знань про Україну і українство як єдине ціле; процес пізнання відбувається на засадах двоєдиного методу – шляхом диференціації та інтеграції, аналізу й синтезу знань як в часі, так і в просторі; напрацювання в українці, українстиці і українознавстві є відображенням прояву цього методу на різних етапах процесу пізнання; структурування джерельної бази науки, її осмислення і використання на основі тих самих принципів, за якими розвивається і сама наука; хронологічно-проблемне структурування їх джерел; нові підходи до застосування загальнометодологічних

наукових принципів в українознавчих дослідженнях, опрацювання їх методик тощо.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати**:

сутність основних проблем історії та сучасного буття народу України; основні закони та етапи розвитку людської спільності; витоки української нації та її місце у загальнолюдських процесах; суспільно-економічні, політичні та культурні процеси історичного розвитку українського народу; історичні події, зародження й розвиток української державності; процеси розбудови сучасної незалежної української держави; діяльність історичних осіб і політичних партій;

вміти:

визначати й обґрунтовувати взаємозалежність стану етнонаціонального, громадянського та державного розвитку українського народу, розвитку українознавства як науки, як методології освітньо-виховного процесу і як окремої навчальної дисципліни; визначати основоположні принципи українознавства як науки і навчальної дисципліни, механізми його взаємодії з галузевими науками у процесі самопізнання й самотворення українського народу; оперувати базовими поняттями і категоріями науки, обґрунтовувати їх роль в подальшому розвитку історії, теорії та методології сучасного українознавства.

Компетентності:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК2. Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями.

ЗК3. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК4. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК5. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК6. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК11. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК14. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

СК2. Здатність виокремлювати специфіку філософського знання та змістові відмінності філософії від інших форм мислення.

СК4. Усвідомлення особливостей і місця вітчизняної інтелектуально-філософської традиції у світовій

СК8. Здатність оперувати філософською термінологією для розв'язання професійних завдань

СК15. Знання категорій, інструментарію філософського дослідження феномену культури, специфіку різноманітних форм існування культури як історико-філософського процесу, знання щодо культурного буття людини,

головних напрямів соціально-філософської думки, філософських теорій суспільного розвитку.

ПР3.Знати основні етапи, напрямки в історії світової та вітчизняної філософії.

ПР4.Аналізувати та коментувати літературу з філософської, соціокультурної та загальногуманітарної проблематики.

ПР7.Розуміти сучасну наукову картину світу, її основні проблеми та суперечності.

ПР10.Мати навички реферування, систематизованого огляду та порівняльного аналізу філософської та загальнонаукової літератури.

ПР11.Вміти аналізувати міркування та робити ґрунтовні смислові узагальнення, висновки.

ПР12.Вміти викладати власні міркування послідовно, логічно, систематично та аргументовано.

ПР13.Критично оцінювати власну позицію та знання, порівнювати і перевіряти отримані результати.

ПР14.Уникати симуляцій, плагіату та інших виявів академічної не доброчесності у сфері професійної діяльності або навчання.

ПР15.Мати навички ведення інтелектуальних дискусій на засадах діалогу, відкритості й толерантності.

ПР16.Вміти застосовувати загальногуманітарні та філософські знання в різних сферах життєдіяльності

ПР18. Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.

ПР20. Використовувати принципи цілісного світосприйняття, вміння об'єднувати і знаходити компроміси між різними точками зору і принципами мультикультурного розуміння буття людини та її самовираженням.

Отже, **компетентності**, які формуються при вивченні вивчення дисципліни:

- загальнонаукові – спрямовані на вивчення вітчизняної історії, розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства і уміння їх використовувати у професійній діяльності та всебічно аналізувати історичні процеси, події та факти з наукових позицій їх тлумачення;
- загальнокультурні – передбачають оволодіння студентами вітчизняною та світовою культурною спадщиною, високою історико-політичною культурою;
- громадянські – формується у процесі вивчення усієї множинності поняття «українознавство», проблем і перспектив історичного процесу, проблем міжнаціональних відносин;
- уміння вчитися – дає можливість студентам після вивчення курсу орієнтуватися в історичних процесах, подіях, фактах, застосовувати здобуті знання для прогнозування суспільних процесів, аналізувати й оцінювати явища політичного розвитку українського суспільства в контексті світової історії, зіставляти історичні процеси з епохами, вміти самостійно

опрацьовувати матеріал, працювати з додатковою літературою, першоджерелами і на основі цього формувати, висловлювати та обґрунтовувати власну думку.

Критерії оцінювання результатів навчання

Основні форми вивчення дисципліни: лекції; практичні заняття, що включають теоретичні питання, реферативні читання, навчальні конкурси, презентації; колоквиум. Заключний контроль – залік. Система дидактичного забезпечення – модульно-рейтингова технологія навчання.

Важливою складовою навчального процесу є контроль і педагогічне оцінювання. Залежно від дидактичної мети використовуються різні види контролю:

– вхідний, що ставить за мету виявити базовий рівень підготовки студентів за дисциплінами, що є основою курсу «Українознавства» (тестування, співбесіда, опитування);

– поточний, що здійснюється з метою перевірки рівня знань студентів етапів первинного засвоєння навчального матеріалу (семінарські заняття, тестування, самостійна робота, індивідуальні завдання);

– проміжний, що оцінює знання, уміння і навички студентів за результатами вивчення окремих навчальних модулів (модульна контрольна робота);

– підсумковий, проводиться з метою оцінювання рівня засвоєння студентами навчального матеріалу в кінці семестру (залік).

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	Fx	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Засоби діагностики результатів навчання

Система оцінювання знань, вмінь та навичок студентів передбачає виставлення оцінок за усіма формами проведення занять: лекції, практичні, модульні контрольні роботи, залік.

Поточне оцінювання здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовки студентів до поставлених завдань. Зокрема, поточному контролю підлягають: - активність та результативність роботи студента протягом семестру у вивченні програмного матеріалу дисципліни; - виконання самостійної роботи, практичних та індивідуальних завдань.

Контроль систематичності виконання самостійної роботи та активності здійснюється на практичних заняттях. Оцінювання здійснюється за наступними критеріями:

1. ступінь засвоєння матеріалу дисципліни;
2. ознайомлення з основною та додатковою літературою;
3. логіка, стиль виклад матеріалу в письмових роботах та усному виступі, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки;
4. якість, самостійність та своєчасність виконання усіх передбачених робочою програмою завдань.

Модульна контрольна робота проводиться для перевірки знань студентів з певного модулю. Здійснюється шляхом виконання теоретичних тестових та практичних завдань.

Отже, загальна модульно-рейтингова оцінка складається із суми показників успішності (оцінок) за різні види контролю: практичні заняття; самостійна робота студентів; виконання індивідуальних завдань (реферати, доповіді, презентації, виступи на наукових заходах, есе); МКР; залік

Програма та структура навчальної дисципліни

№	Назва теми	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Модуль I Українознавство в освітньому процесі				
1	Тема 1. Концепція, структура і завдання навчального курсу «українознавство»	4	-	4
2	Історія, етапи розвитку, історіографія і джерела українознавства	2	2	2+3=5
Модуль II. Зміст та основні напрямки українознавства				
3	Етнонаціональний розвиток Українського народу. Сучасні етнічні процеси в Україні	2	2	4+3=10
4	Україна – природа, екологія	2	2	4+3=7
5	Україна – мова. Роль мови в пізнанні і творенні України та українства	2	2	4+3=7
6	Концентр «Україна – культура» в системі українознавства. Процес українського культуротворення й	2	2	4+3=10

	культурозбереження			
7	Слово в українській культурі: усна та писемна традиції	-		10
8	Державотворчий та націєтворчий процеси в Україні	2	2	4+3=7
9	Проблема становлення національного характеру. Україна – ментальність, доля	2	2	4+3=5
10	Україна у міжнародних відносинах. Українство у світі	2	2	4+3=7
11	Досвід та уроки буття українського народу. Історична місія	-	2	4+3=7
Модуль III. Українознавство і розвиток національної науки, освіти та виховання				
12	Українознавство в навчально-виховному процесі. Роль та значення українознавства у розвитку духовності, захисту моралі та пропагуванні здорового способу життя громадян України	2	-	5
Разом за курс - 120 год.		22	18	53+27=80

Індивідуальні завдання

(Орієнтовна тематика рефератів, доповідей та презентацій)

1. Концепція українознавства: історична ретроспекція та сучасний стан розробки.
2. Становлення українознавства як наукової системи знань: історичний досвід та проблеми сучасного розвитку.
3. Українознавство як методологія розвитку науки, освіти, виховання, державотворення в Україні.
4. Етнонаціональний розвиток українців і українознавства.
5. Історіографія українознавства як засіб систематизації і вивчення досвіду та уроків буття українського народу.
6. Українознавство як наукова система знань: взаємодія з іншими науками.
7. Українознавство як навчальна дисципліна: наукові засади та досвід впровадження в систему освіти.
8. Історичні уроки Трипільської цивілізації.
9. Історичний досвід кіммерійців, скіфів, сарматів, антів (духовні, матеріальні та військові традиції).
10. Історичний досвід слов'янських племен.
11. Українське військово мистецтво в покняжу добу.
12. Роль літописів у розвитку українознавства.
13. Центри українознавчих досліджень в Україні та діаспорі.
14. Пам'ятки матеріальної та духовної культури княжої доби як українознавче джерело.

15. Взаємозалежність і взаємовплив державотворчих процесів в Україні і розвитку українознавства.
16. Етнічні процеси в Київській Русі та Галицько-Волинському князівстві.
17. Етнічні процеси в Київській Русі: гіпотези, теорії, реальність.
18. Галицько-Волинське королівство – етнічна держава Українців.
19. Етнонаціональна консолідація українців у процесі боротьби за свою соціально-політичну та національну незалежність (друга половина XVI – перша половина XVIII ст.)
20. Етнонаціональні процеси в Україні за умов бездержавності (кінець XVIII–XIX ст.).
21. Зміцнення української політичної нації у процесі національно-демократичної революції 1917–1920 рр.
22. Національна демократія, націоналізм і націонал-комунізм у націогенезі українців.
23. Процеси денаціоналізації в Україні за умов тоталітаризму.
24. Національно-визвольний рух в умовах спроби лібералізації політичного режиму (друга половина 50-х – перша половина 80-х рр. XX ст.)
25. Етнонаціональні процеси в Україні на зламі 80–90-х років XX ст.
26. Українська природа, людність, екологія: взаємовпливи і взаємодія у процесі розвитку.
27. Поетичне, образно-символічне осягнення природи українською людиною.
28. Унікальність української природи.
29. Природа України як визначальний чинник формування та розвитку українського етносу.
30. Проблеми відновлення та гармонізації етнекологічної цілісності України.
31. Українська мова як засіб України і українства.
32. Походження та давність української мови.
33. Мовний образ світу українців. Мова як відображення долі України.
34. Державний статус української мови.
35. Походження козацтва.
36. Українська козацька держава.
37. Радянська державність України: міфи і реальність.
38. Національна культура: проблеми теорії і методології, їх значення в системі українознавства.
39. Витоки української культури і проблема тяглості культурної традиції.
40. Національна культура в процесах етно-, націо-, державотворення.
41. Українська барокова культура у світовому контексті.
42. Українське просвітництво в контексті націокультурного відродження XIX – XX ст.
43. Національна еліта як культурний феномен: специфіка українських реалій.
44. Українська культура в умовах нової соціальної реальності (кінець XX – поч. XXI ст.).

45. Значення творчості Г. Сковороди, І. Котляревського для відродження національної свідомості українців.
46. Україна і українці в поетичній творчості Т. Шевченка.
47. Ідея національного відродження в літературі 20-30-х рр. ХХ ст.
48. Фольклор у системі українознавства.
49. Українська словесність як синтез фольклору і писемності літератури.
50. Правова культура українців: історичні традиції та сучасні виміри.
51. Українська національна культура як світовий феномен.
52. Універсалістська місія української художньої словесності. Українська художня словесність як джерело знань про Україну і українство.
53. Українська словесна творчість: образи, ідеї, архетипи, символи. Розкриття значення словесності для повноти знань про Україну й українство.
54. Література як засіб самовисвітлення, самовираження, самозбереження національної ідентичності українства. Художня словесність крізь призму національних чинників.
55. Українська література як вияв національного єднання.
56. Універсалістська місія української художньої словесності. Словесність як категорія національного.
57. Краса рідного слова. Влучність і образність української мови у передачі відчуття та розуміння світу у його багатоманітних проявах.
58. Етапи становлення і розвитку українського письменства: прадавнє, давнє, нове й новітнє.
59. Билини кийвського циклу, літописні оповіді, легенди тощо. «Руська правда», «Повчання дітям», «Слово о полку Ігоревім», українські думи та історичні пісні.
60. Казки, міфи, твори календарно-обрядового кола, байки як джерела виявлення особливостей ментальності та архетипів українського народу.
61. Народна мудрість про родинні та родові цінності. Притчі як зібрання народної мудрості.
62. Колискові, забавлянки, потішки, лічилки, мирилки, ігри та інше як результат творчості народу, як запорука здоров'я (психічного, фізичного тощо), існування української нації в майбутньому.
63. Мрії українців про майбутнє. Відображення у фольклорі та творах українських фантастів.
64. Риторика як мистецтво красномовства, що поєднує мислення та почування. Києво-Могилянська академія та українська риторична школа. Ф. Прокопович і його праця «Про риторичне мистецтво».
65. Книга та книгодрукування в українській культурі.
66. Освіта, наука, просвітництво – форми та течії українського національного й культурного збагачення, пробудження, самопізнання та самореалізації.
67. Українська національна свідомість.

68. Структура національної свідомості. Шляхи розв'язання суперечностей між елітарною та масовою національною свідомістю.

69. Роль і значення князів Святослава, Володимира, Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха, Данила Галицького для державності України.

70. Видатні постаті України: Петро Сагайдачний, Петро Дорошенко, Іван Богун, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Пилип Орлик та інші.

71. Україна у складі Московського царства та Російської імперії (1654–1917 рр.): основні проблеми та історичні уроки.

72. Становлення української державності (ЗУНР, УНР 1917–1921 рр.) та сприйняття світом державотворчих процесів в Україні.

73. Роль М. Грушевського, П. Скоропадського, В. Винниченка, С. Петлюри в творенні держави Україна.

74. Україна та світове українство.

75. Релігія і розвиток української самосвідомості, етики, культури.

76. Роль Науково-дослідного інституту українознавства МОН України в розвитку українознавчої теорії та практики.

77. Провідні зарубіжні центри українознавства.

Форми контролю навчальних досягнень

(поточний та підсумковий)

Поточне тестування та самостійна робота													Сума
Види навчальної роботи	Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2									Змістовий модуль 3	100
	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	
Лекції	2	1	1	1	1	1	-	1	1	1	-	1	11
Практичні	-	4	4	4	4	4	-	4	4	4	4	-	36
Індивід. робота													10
СРС	5		16									5	26
МКР	5		12										17

Методи навчання

Класифікація методів навчання за джерелами знань: словесні – лекція, розповідь, пояснення, бесіда, дискусія; наочні – ілюстрація, демонстрація, спостереження; практичні – практична робота, вправи (письмові, творчі).

Методи навчання за логікою викладу навчального матеріалу: індуктивний, дедуктивний, традуктивний.

Методи навчання за рівнем пізнавальної активності: пояснювально-ілюстративний метод навчання; репродуктивний метод навчання; метод проблемного викладу матеріалу; частково-пошуковий методу; дослідницький метод навчання.

Класифікація методів навчання за рівнем самостійної розумової діяльності: аналіз, синтез, проблемний, частково-пошуковий, дослідницький.

Методичне забезпечення

1. Навчальна програма дисципліни.
2. Силабус
2. Робоча навчальна програма дисципліни.
3. Тематичні плани лекційних і семінарських занять.
4. Конспект лекцій з дисципліни.
5. Навчальні посібники з дисципліни.
6. Перелік питань до МКР, тестові завдання.
7. Перелік питань для самостійної роботи студентів. Методичні рекомендації та побажання, що забезпечують самостійну роботу студентів.
8. Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять.

Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Антонович Д. Українська культура. Мюнхен : Український технічно-господарський інститут, 1983. 517 с.
2. Багрянний І. Національна ідея та націоналізм // Сучасність. 1992. № 4. С. 79–90.
3. Бадзьо Ю. Національна ідея і національне питання. К. : Смолоскип, 2000. 52 с.
4. Балужок В. Етногенез українців // Народна творчість та етнографія. К., 2002. № 1–2. С. 26–34.
5. Баран В. Д., Баран Я. В. Історичні витоки українського народу. К. : Генеза, 2005. 208 с.
6. Баран В. Д., Козак Д. М., Терпиловський О. М. Походження слов'ян. К. : Наукова думка, 1991. 144 с.
7. Баранівський В. Ф. Філософсько-методологічні засади українознавства // Зб. наук. праць НДІУ. К., 2004. Т. II. С. 25–31.
8. Бевз Т. А. Українська державність: ідеологія, політика, практика. (Система народознавства у теоретичних концепціях Н. Григорієва). К. : ІПіЕНД, 2004, 247 с.
9. Белінський А. Народ. Нація, держава // Віче. 1994. №9. С. 74–90.
10. Бичко І. В. Українознавство (точка зору) // Мала енциклопедія етнодержавознавства. К. : Генеза, 1996. С. 145.
11. Борисенко В. К. Провідна роль українознавства у створенні концепції національної культури в Україні // Зб. наук. праць НДІУ. Т. XVI. К., 2007. С. 317–328.
12. Буяшенко В. В. Національна самосвідомість українців: проблема самоідентифікації // Зб. наук. праць НДІУ. К., 2005. Т. IV. С. 144–151.

13. Вівчарик М. Національна ідея в контексті розбудови незалежної держави // Розбудова держави. 1993. № 11. С. 59.
14. Гомотюк О. Є. Проблеми української державності у сфері українознавства (до історіографії питання) // Зб. наук. праць НДІУ. К., 2004. Т. II. С. 417–427.
15. Горбань Т. Ю. Українознавчі дослідження в системі наукових закладів України. 1918–1928 рр. // Збірник наук. праць НДІУ. К., 2005. Т. VI. С. 426–439.
16. Горенко-Баранівська Л. І. Культура як українознавство. К. : МЕФ, 2003. 156 с.
17. Горенко Л. І. Культурологія як феномен українознавства // Зб. наук. праць НДІУ. К. : Українське агентство інформації та друку «Рада», 2009. Т. XXIV. С. 137–150.
18. Грабовський І. М. Ментальність. Особистість. Екологія. К. : Київське братство, 1997. 40 с.
19. Грушевський М. Розвиток українознавчих досліджень та вияви в них основних питань українознавства // Український історик. Т. 27. Число 1–4 (104–107). 1990.
20. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. К. : «Знання», 1991. 240 с.
21. Дашкевич Я. Українознавство, україністика, україніка. Еволюція понять та їх майбутнє // Другий міжнародний конгрес україністів. Історіографія українознавства. Львів, 1993. С. 3–8.
22. Дністрянський М. С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики. Монографія. Львів : Літопис; Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 490 с.
23. Донцов Д. Націоналізм: 3-тє вид. Лондон : Укр. вид. спілка, 1966. 363 с.
24. Енциклопедія етнокультурознавства. Понятійно-термінологічний інструментарій, концептуальні підходи / Ю. І. Римаренко, В. Г. Чернець та ін. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Державна академія керівних кадрів культури і мистецтва. К., 2001.
25. Енциклопедія українознавства: Заг. част. В 3-х т. Словникова част. в 11 томах / гол. ред. В. Кубійович. Репринтне вид. слов. частини. Львів, 1993; заг. част. К., 1995.
26. Єрмоленко С. Я. Мова і українознавчий світогляд. К. : НДІУ, 2007. 444 с.
27. Єрмоленко С. Я. Українська мова у просторі національної культури // Літературна мова у просторі національної культури / відповід. ред. Л. І. Шевченко. К. : ВПЦ «Київський ун-т», 2004. С. 6–34.
28. Єфремов С. Історія українського письменства. К. : «Femina», 1995. 688 с.
29. Єфремов С. Українознавство: покажчик потрібнішої для самоосвіти літератури. К. : Друкарня Всеукраїнського кооперативного видавництва, 1920. 64 с.

30. Залізник Л. Походження українського народу. К. : Бібл. українця, 1996. 80 с.
31. Ідзьо В. С. Українська держава в IX–XII століттях. Львів : СПОЛОМ, 2004. 416 с.
32. Ідзьо В. С. Галицька держава – процеси етнотворення і становлення (III–XII ст.). Львів: Камула, 2005. 352 с.
33. Історія українознавства: Навчальний посібник / За гол. ред. П. П. Кононенка. К. : «Академвидав», 2011. 512 с.
34. Історія української культури / За загл. ред. І. Крип'якевича. К. : Либідь, 1994. 656 с.
35. Калакура Я. С. Історичні засади українознавства. К. : НДІУ, 2007. 381 с.
36. Калакура Я. С. Методологічний інструментарій українознавця // Збірник наукових праць НДІУ. Том 1. К., 2003. С.174–182.
37. Касьянов Г. Теорія нації та націоналізму: Монографія. К. : Либідь, 1999. 352 с.
38. Кононенко П. П. Українознавство: Підручник для ВНЗ. К. : Міленіум, 2006.
39. Кононенко П. П., Сніжко В.В., Кононенко М.П. Україна: природа, людина, екологія. К. : Міленіум, 2005. 98 с.
40. Кононенко П. П. Український етнос: генеза і перспективи: історичний нарис. Обухів : Гнип, 2003. 519 с.
41. Кононенко П. П. Українознавство: проблеми методології // Збірник наукових праць НДІУ МОН України. Том 1. К., 2003. С. 109–114.
42. Кононенко П. П., Токар Л. П., Малярєнко Л. П. Українознавство в системі освіти: Довідник джерел з питань змісту, методології та методики викладання. К., 1996.
43. Кресіна І. О. Українська ідея та національна свідомість: адекватність, мрія чи вигадка // Схід. 1997. № 5. С. 39–48.
44. Кримський А. Українська мова, звідкіля вона взялася і як розвивалася / Упоряд. С. Я. Єрмоленко, А. К. Мойсієнко // Історія української мови: хрестоматія. К. : Либідь, 1996. 228 с.
45. Крисаченко В. С. Людина і довкілля: у 2-х кн. К. : Заповіт, 1995. 431 с.
46. Крисаченко В. Образ України у світовій культурі: природні та духовні виміри: Навчальний посібник. 2-е вид., доповн. і випр. К. : Наукове товариство «Софія – Оранта»; Луцьк : Омега-Альфа, 2007. 430 с.
47. Крисаченко В. С. Україна: природа і люди. К. : Інтас, 2000. 492 с.
48. Липа Ю. Призначення України. Львів : Просвіта, 1992. 271 с.
49. Лук'яненко Л. Національна ідея і національна воля. К., 2006. 288 с.
50. Макарчук С. А. Український етнос. Виникнення та історичний розвиток: Навч. посібник. К. : НМК ВО, 1992. 146 с.

51. Мельник Л. Г. Утвердження ідеї українського національного самовизначення (кінець XVIII–поч. XX ст.): Конспект лекцій. К. : НМК ВО, 1992. 84 с.
52. Мінченко Т. Виховання національної самосвідомості засобами українознавства (з досвіду роботи ЗНЗ №40 м. Чернівці) // Українознавство. 2003. Число 4 (9). С. 160–161.
53. Мишанич О. Українознавство як світова наукова дисципліна // Українознавство. 2002. Число 1–2. С. 32–35.
54. Мова в системі українознавства: Дидактичний матеріал для слухачів курсів підвищення кваліфікації / Упор. А. Ю. Пономаренко, П. П. Кононенко та ін. К. : Міленіум, 2005. 142 с.
55. Національні процеси в Україні: Історія і сучасність. Документи і матеріали: у 2-х част. / за ред. В. Ф. Панібудьласки. К. : Вища школа, 1997. 704 с.
56. Недюха М. П. Українознавство як наука і навчальна дисципліна // Зб. наук. праць НДІУ. К., 2005. Т. VII. С. 13–19.
57. Нельга О. В. Теорія етносу: Курс лекцій: Навч. посібник. К. : Тандем, 1997. 368 с.
58. Огієнко І. Українська культура. К. : Довіра, 1992. 140 с.
59. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / [Упоряд., авт. іст.-біогр. нарисів та приміт. М. С. Тимошенко]. К. : Наша культура і наука, 2001. 440 с.
60. Онищенко І. Г. Етно- та націогенез в Україні (етнополітологічний аналіз). К. : Четверта хвиля, 1997. 239 с.
61. Пачовський В. Світова місія України // Хроніка-2000. 1993. № 5 (7). С. 184–197.
62. Печеранський І. Категорія «культури» в історико-філософському українознавстві // Українознавство. 2006. № 2. С. 110–113.
63. Печеранський І. Предмет та завдання історико-філософського українознавства (До питання про теорію науки) // Українознавство. 2006. № 3. С. 82–89.
64. Півторак Г. Українці: Звідки ми і наша мова. К. : Наукова думка, 1993. 200 с.
65. Плівачук К. В. Від народознавства до українознавства // Зб. наук. праць НДІУ. К., 2003. Т. I. С. 255–259.
66. Радевич-Винницький Я. К. Про методологію українознавства і методологічний статус української мови // Зб. наук. праць НДІУ. К., 2005. Т. V. С. 34–42.
67. Римаренко Ю. І. Національний розвій України: проблеми і перспективи. К. : Юрінком, 1995. 272 с.
68. Сміт Ентоні Д. Націоналізм: Теорія, ідеологія, історія / Переклад з англійської. К. : «К.І.С.», 2004. 170 с.

69. Смолій В. Українська державна ідея XVII–XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації. К. : Альтернативи, 1997. 368 с.
70. Степико М. П. Буття етносу: витоки, сучасність, перспективи (філос.-методол. аналіз). К. : Знання, 1998. 290 с.
71. Теорія та історія світової і вітчизняної культури: Підручник для студ. негуманітарних фак. вузів / Н. Я Горбач, С. Д. Гелей, З. П. Російська та ін. Львів : Каменярь, 1992. 166 с.
72. Токар Л. Актуальні питання теорії та методології українознавства // Українознавство. 2002. Число 1–2. С. 36–43.
73. Токар Л. К. Зміст українознавства: системно-функціональний підхід до структурування знань // Зб. наук. праць НДІУ. К. : Міленіум, 2005. Т. IV. С. 24–32.
74. Токар Л. Мета та завдання українознавства. Національні інтереси // Українознавство. 2007. № 3. С. 89–91.
75. Токар Л. Об'єкт і предмет українознавства // Українознавство. 2001. Число 1. С. 25–34.
76. Токар Л. Українознавство в системі наукових і навчальних дисциплін // Збірник наукових праць НДІУ МОН України. Том 1. К., 2003. С. 135–146.
77. Токар Л. Зміст українознавства. Самопізнання. Україніка. Україністика. Українознавство. Науковий інструментарій українознавства // Українознавство. 2006. № 2. С. 85–92.
78. Токар Л. К. Українознавство в системі наукових і навчальних дисциплін // Зб. наук. праць НДІУ. К., 2003. Т. I. С. 135–146.
79. Українознавство: Навчальний посібник для студентів ВНЗ / За ред. М. І. Обушного. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 627 с.
80. Українська культура: Лекції за редакцією Дмитра Антоновича / Упор. С. В. Ульяновська. К. : Либідь, 1993. 592 с.
81. Храмова В. До проблеми української ментальності // Українська хата. К. : Фенікс, 1992. С. 3–35.
82. Червак Б. О. Український націоналізм: дослідження, інтерпретації, портрети. Дрогобич : Відродження, 1996. 26 с.
83. Шевченко В. Українознавство в структурі наук в Україні // Українознавство. 2005. Число 4. С. 210–220.
84. Яроцький Л. В. Традиції і формування світогляду. Житомир : Полісся, 2003. 234 с.
85. Ярошинський О. Б. Сучасні дослідження української національної ідеї: проблеми, здобутки і перспективи // Українознавство – наука самопізнання українського народу: матеріали X-ї щорічної Міжнародної науково-практичної конфер. 18-20 жовтня 2001 р. / заг. ред. П. П. Кононенко, наук. ред.-упорядн. О. Б. Ярошинський. К. : НДІУ, 2001. С. 36–38.

Додаткова література

1. Балущок В. Деякі проблемні моменти етногенезу українців та його завершальний етап. *Народна творчість та етнографія*. К., 2005. № 6. С. 55–64.
2. Баран В. Д. Етногенетичні процеси на території України в другій половині I тис. н.е. Етногенез та рання історія слов'ян: Нові наукові концепції на зламі тисячоліть. Львів, 2001.
3. Бойко Ю. Шлях нації (Філософ.-світоглядні засади укр. націоналізму). Париж-Київ-Львів: Українське слово, 1992. 126 с.
4. Борисенко В. К. Правда про поліетнічність України. *Зб. наук. праць НДІУ*. К. : Фоліант, 2006. Т. XI. С. 508–515.
5. Бромлей Ю. В. Очерки теории этноса. М. : Наука, 1983. 412 с.
6. Вишневський О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. Львів : Львів. обл. наук-метод. ін.-т освіти, 1996. 238 с.
7. Гавриленко О. П. Екогеографія України: Навчальний посібник. К. : Знання, 2008. 648 с.
8. Горський В. Історія української філософії: Курс лекції: навч. посіб. для студ. Вузів. К. : Наук. думка. 1997. 286 с.
9. Грушевський М. С. Звідки пішло українство і до чого воно йде. К. : [б.в.], 1917. 16 с.
10. Донцов Д. Історія розвитку української національної ідеї. К. : Знання, 1991. 48 с.
11. Євтух В., Трощинський В., Попок А. Закордонне українство. К. : ВІК, 2005. 308 с.
12. Железняк Н. М. Національна ментальність – визначальний етнічний чинник формування громадянина України. *Зб. наук. праць НДІУ*. К., 2004. Т. III. С. 440–446.
13. Кононенко П. П. Концепція національної система освіти. *Українознавство: Концепції, програми, документи.*, 1995. С. 29–42.
14. Кононенко П. П., Кононенко Т. П. Українознавство – наука любові, етики, життєтворчості. *Зб. наук. праць НДІУ МОН України*. Том 1. К., 2003. С. 72–96.
15. Кононенко П. П. Феномен української мови. Генеза. Проблема. Перспективи. К. : Наша наука і культура, 1999. 168 с.
16. Маринич О. М., Шищенко П. Г. Фізична географія України: Підручник – 3-тє вид., стереотипне. К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. 511 с.
17. Навчально-виховні програми з українознавства / НДІ інститут [та ін.] українознавства. К. : Знання України, 2001. 330 с.
18. Огієнко І. Історія українського друкарства / [Упоряд., авт. іст.-біогр. нарису та приміт. М. С. Тимошик]. К. : Либідь, 1994. 448 с.
19. Панько Т. Мова в утвердженні України як самостійної держави. *Розбудова держави*. К., 1994. № 11. С. 35–41.

20. Печеранський І. П. До питання про методологію українознавчих досліджень // Зб. наук. праць НДІУ. К. : Фоліант, 2006. Т. XI. С. 61–67.
21. Піскун В. Політичний вибір української еміграції (20-і роки ХХ ст.): Монографія. К. : МП «Леся», 2006. 672 с.
22. Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст.: хрестоматія / За ред. О. І. Семківа. Львів : Світ, 1996. 800 с.
23. Римаренко С. Ю. Самовизначення особи, нації, держави. К. : Видавничий дім «Юридична книга», 1999. 543 с.
24. Сніжко В. В. Психоекологічне довкілля України. К., 2004. 174 с.
25. Таланчук О. Українознавство. Усна народна творчість. К. : Либідь, 1998. 248 с.
26. Україна і світ: етнічні, науково-інтелектуальні та освітні виміри. Збірник наукових праць / Упоряд. І. Грабовська, В. Піскун, В. Сергійчук. К. : Українська видавнича спілка, 2004. 352 с.
27. Українська етнологія: Навчальний посібник / За ред. В. К. Борисенко. К. : Либідь, 2007. 400 с.
28. Українська художня культура: Навч. посібник / За ред. І.Ф. Ляшенка. К. : Либідь, 1996. 416 с.
29. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: у 4-х кн. К., 1994–1995.
30. Янів В. Українська вдача і наш виховний ідеал. Мюнхен; Тернопіль, 1992. 29 с.
31. Яценко Б. Велесова книга – пам'ятка ІХ століття. *Хроніка-2000*. 1995. № 1. С. 34–58.

Інформаційні ресурси

1. Ковпик Світлана. Про посібник Сергія Єфремова «Українознавство». Режим доступу : <http://archive.nndiuv.org.ua/fulltext.html?id=784>
2. Українознавство: Електронне наукове фахове видання. Режим доступу : <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe>. Періодичні та серійні видання
3. Українознавство: Науковий часопис. Режим доступу : http://journal.nndiuv.org.ua/?page_id=2&lang=uk або ukrajinoznnavstvo.org.ua
4. Половець В. М. Українознавство. Курс лекцій: навчальний посібник для студентів ВЗО. Режим доступу : siver-litopis.cn.ua>rab/polovec/ukrainozn.pdf
5. Українознавство в системі національного виховання. Режим доступу : osvita.ua-school/method/upbring/363/
6. Методичний портал. Режим доступу : metodportal.net>**Українознавство**
7. Перелік наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і

кандидата наук. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pravodiyalnosti/2018/10/08/perelik-naukovikh-fakhovikh-vidan-12.pdf>

8. Українознавство у структурі наук в Україні. Режим доступу : refsua.com/referat-6614-1.html

9. Українознавство – основа формування світогляду української молоді. Режим доступу : <http://oblosvita.com/navigaciya/21079-ukrayinoznnavstvo-osnova-formuvannya-svtoglyadu-ukrayinskoyi-molod.html>